

БОГДАН ФУТЕЙ: ЗАКОН НЕ МОЖЕ БУТИ, МОВ ДИШЛО

Народжений у Бучачі, нині це Тернопільщина, Богдан Футей зовсім малим із батьками залишив Україну.

У свої 82 роки він – відомий американський правознавець українського походження, адвокат, доктор права, професор, викладач.

Півтора десятка років був суддею Федерального претензійного суду США. Громадський діяч, український патріот і добродієць.

Для побудови правової держави треба бути рабами законів

Моя перша зустріч із Богданом Петровичем Футеєм відбулася понад десять років тому в стінах знаменитої Києво-Могилянської академії. «Давайте зустрінемося там біля моєї іменної аудиторії», – запропонував співрозмовник.

Я посоромився розпитати, що означає оте «іменна аудиторія». Зрозумів це, коли на дверях побачив напис, що ця кімната для навчання студентів облаштована за особисті кошти судді пана Богдана Футея та його дружини пані Мирослави. І це лише один приклад його меценатства у розвиток української науки.

Через кілька хвилин ця аудиторія, в якій він, як правило, проводить свої зустрічі зі здобувачами знань світової та української юриспруденції, вщерть наповнилася галасливими студентами-правознавцями.

А ще через мить до неї під бурхливі оплески цих же спудеїв, які свідчили, що вони не вперше бачать цю людину і мають величезну повагу до свого викладача, ввійшов невисокого зросту, з посивілими скронями сам пан професор.

Галас студентів зник так швидко, як і розпочався. А після короткого вступного слова викладача спалахнула гаряча дискусія. Сам колись був студентом університету. Але у моїй пам'яті такого спілкування з викладачами не залишилося.

Студенти кожну краплину знань і досвіду, тверджень, роздумів і настанов наставника всотували в себе. Про те, що законодавство в Україні, яка постала перед світом з відродженою незалежністю, має бути писане перш за все в інтересах держави. Що верховенство права – це альфа й омега життя цивілізованого, демократичного суспільства.

Що суверенітет держави є досить важливим каменем у її фундаменті. Чи не найважливіша теза: все це майбутні правники мають перетворити з теорії на практичні справи в прокурорських, адвокатських чи суддівських кабінетах.

Професору був до вподоби шквал різноманітних запитань і коментарів з юриспруденції. Відчувалося задоволення такою небайдужістю, таким молодечим азартом і наснагою до знань. І викладач раз по раз підкидав у цей вогонь нову думку, аби викликати чергову хвилю жаги до знань.

Пан Богдан акцентував увагу на тезі про те, що для побудови правової держави треба бути, як наголошував Цицерон, рабами законів.

Після обговорення цієї актуальної теми наставник переключив увагу слухачів на базовий і засадничий документ

національної історії Сполучених Штатів Америки – Декларацію про незалежність держави. Понад дві сотні років промайнуло з часу її прийняття, утім за цей період до неї внесли мінімум поправок.

І тут лектор з прикрістю наголосив, що українці, які тільки-но відновили незалежність своєї держави, не настільки свідомі з Основним документом своєї країни, як належало б, аби надійно утримати свої завоювання.

Не забув пан професор згадати американських творців держави і демократії Джефферсона, Адамса, Медісона і, звичайно ж, Вашингтона. Це ж про нього писав колись Тарас Шевченко і запитував, чи ж діждеться Україна такої людини з новим і праведним законом.

Це ж він, Вашингтон, наголошував студентам Богдан Петрович, ще 1783 року у міру власного скромного розуміння вважав, що для добробуту, для самого існування Сполучених Штатів як незалежної держави є мінімум життєво необхідних вимог. Поруч із непорушним союзом штатів, створенням потужної армії мають бути священна пошана до судової системи і верховенство права.

Цих же постулатів дотримувалися й наступні президенти Америки. Майбутнім правознавцям молоді української держави, акцентував він, це треба не тільки знати й пам'ятати, а й дотримуватися в майбутній своїй роботі. Бо закон не може бути, мов дишло.

На посаду федерального судді номінував Рональд Рейган

Попри все пан професор неодмінно й дотепер наголошує, що українці значно раніше за американців мали напруження у галузі конституційного права.

І підкреслює неоціненну роль у цьому процесі гетьмана Пилипа Орлика. Цей мудрий керівник держави в екзилі ще в 1710 році, тобто за 80 років до прийняття американської конституції, у фундамент державності поклав камені демократичних засад, обмеження влади уряду, приватної власності, не залежний ні від кого судовий трибунал, коли козак мали право судити навіть гетьмана.

Саме ці та інші демократичні засади, вироблені гетьманом Орликом, і запозичив до основного закону штатів один з батьків американської конституції Джеймс Медісон. Такі справедливі слова Богдана Футея на конференції в мюнхенському Українському вільному університеті в 1992 році слухачі зустріли гучними оплесками.

Ці й інші, здавалося б, прописні не тільки для правознавців позиції пан Богдан вкладав у голови студентів не лише київської Могилянки.

Про це він наголошував і просив знати, мов «Отче наш», слухачів Українського вільного університету в Мюнхені, університету Пасау в Німеччині, студентів Національного університету імені Тараса Шевченка та Львівського університету імені Івана Франка, інших вузів України. Не менш затребуваний він як викладач і в навчальних закладах Сполучених Штатів.

У країні, де зарекомендував себе спеціалістом з державного устрою, конституційного права та інших галузей, якими опікується із зав'язаними очима богиня Феміда.

Перед студентами він не тільки читає лекції, а й проводить семінарські заняття, дає їм путівку в океан законотворчості, правознавства і юриспруденції. І на це він має моральне право. Бо на всьому життєвому шляху був і залишається зразком дотримання професійної етики.

«Американський суддя будь-якого рівня не має імунітету. Він має бути абсолютно незалежним від усіх. І якщо він, не дай, Боже, скоїть кримінальний злочин, відповідатиме за свої провини згідно із законом», – часто повторює ці слова своїм вихованцям та українським колегам.

А ті згадують, що пан професор ніколи нікому не дозволяє розрахуватися за нього навіть за горнятко кави чи філіжанку чаю. І це дуже контрастує з тим, що часто служителі української Феміди вже в перші роки своєї роботи в судах найнижчого рівня обростають фешенебельними хоромами, гектарами земельних ділянок, стають власниками крутих «тачок».

Богдан Петрович ніколи не гнався за успіхом – цією кольоровою птахою американської мрії. Він просто чесно і добросовісно вартував закон, дбав про верховенство права і цим досяг своєї мрії.

Незаплямовані честь і совість дозволили нашому співвітчизнику самостійно піднятися крутими сходинками від студента і стажиста до федерального судді американського суду претензій. Він до сьогодні залишається єдиним на теренах Сполучених Штатів американським федеральним суддею, який народився в Україні.

«Коли мене Рональд Рейган, – показує пан Богдан на стіні його робочого кабінету світлинку з американським президентом, – номінував на посаду федерального судді, я мав подати до Білого дому документи, які б засвідчували, що маю не менше десяти років стажу практики адвокатом, мав подати відомості про п'ятнадцять судових процесів, у яких брав участь. До того ж мав вказати, на чиєму боці я виступав, хто був суддею, позивачем і відповідачем, адвокатом. З усіма цими людьми говорили члени спеціальної комісії. Тобто перевіряли, чи гідний я посади федерального судді, яка є професійним завершенням правничої кар'єри в США.

Після цього ФБР перевіряло мою минулу діяльність. Цікавилися знаннями, темпераментом, хистом, психічним станом, адекватністю поведінки в різних ситуаціях. І тільки після цього президент подає пропозицію до Сенату. А той розпочинає по новому колу свою перевірку. Своє слово мовить Американська асоціація адвокатів. І знову висновок робить комісія Сенату. Він же робить і останній крок – схвалює чи ні кандидатуру на вакантну посаду федерального судді.

Ось таке сито відбору має пройти людина. Очевидно, саме тому в Америці суддя – чи то штату, чи федеральний – найшанованіша посада в суспільстві. Хоча в США будь-яка людина, незалежно від того, яку посаду вона обіймає, не стоїть вище закону. Повторюся, він тут – не дишло».

Шлях до визнання

Шлях до такої вершини в професійній кар'єрі Богдана

Футея був непростим. Наприкінці Другої світової війни батько Петро Пилипович, який багато сил у роки молодості поклав на благо боротьби за незалежність України, разом з дружиною Марією та малим Богданком виїхали до Німеччини.

Звідти нелегка дорога пролягла до Аргентини. Там Богдан закінчив гімназію і досконало вивчив іспанську мову, якою вільно розмовляє й понині.

Від 1957 року родина перебралася до З'єднаних Штатів Америки, де батько Богдана навіть став одним із фундаторів Гарвардського центру українських студій. Сам же Богданко, за його образним висловленням, розпочав торувати шлях, аби досягнути у безмежному і такому далекому від землі небі, здавалося б, недосяжну зірку. Здобув знання в університеті Вестерн Резерв, потім продовжив гризти граніт юриспруденції в юридичному коледжі і в 29 років став доктором права.

Крок за кроком на посадах у приватних правничих компаніях, на посту головного помічника прокурора поліції, помічника мера міста Клівленд, організатора і партнера правничої фірми, голови комісії з урегулювання міжнародних позовів США.

Це – не повний перелік його службових сходинок до того часу, як у 1987 році президент Рейган особисто зателефонував пану Футею і запропонував йому номінуватися на пост федерального судді, а після згаданих вище перевірок своїм указом призначив нашого співвітчизника суддею Федерального суду претензій.

На цьому посту він сумлінно працював до 2002 року. До того часу, доки мав право займати цей високий пост в американській судовій системі до досягнення вікової межі.

Федеральний суддя Богдан Футей.
Фото з сайту law.ukma.edu.ua

Й опісля пан Богдан не сидів склавши руки. І йдеться тут не про виховання шістьох онуків своїх трьох дітей. І не про щоденні піші прогулянки понад берегом озера Оглетом, в якому, до речі, любив купатися його український однодумець Михайло Горинь і в якому сам Богдан Петрович кайфує побалуватися серед хвиль. Особливо коли «моторкою» запливе в те місце, де зустрічаються затока Чесапік з річкою Северн.

Йдеться навіть не про ті хвилини, коли він у свої повні вісімдесят та ще й з хвостиком років «гнуздає» «Тойоту» і їде до Вашингтона на зустріч із колегами-правниками чи у громадських справах багатьох структурних підрозділів української діаспори. За роки, прожиті далеко від рідної Тернопільщини, він став відомим громадським діячем українського зарубіжжя.

З молоком матері він всотав у себе непросту історію українського національно-визвольного руху. Патріотичні погляди ще в дитинстві прищепив Богданкові батько, який важко пережив трагічний період національно-визвольних змагань українського народу, але залишився вірним ідеї кращого майбуття України. І за цю віру довго був переслідуваний, і тому змушений жити і тяжко працювати на землях не завжди привітної чужини.

Полум'яну любов до України Петро Пилипович зумів прищепити всім членам родини, які за багато років життя в інших краях вільно спілкуються материнською мовою і вірно служать своїй Материзні. Звісно, свій позитивний відбиток залишили ще в підлітковому віці зустрічі зі Степаном Бандерою у німецькому таборі для іммігрантів з України та зі справжніми патріотами національного відродження держави Ярославом та Ярославом Стецьками. Ось тому, підкоряючи вершини права та юриспруденції в Америці, великий українець Богдан Футей весь час не забував і про матір-Україну. Сприяв їй словом і конкретною справою.

Ще в юні роки Богдан стає президентом студентської організації імені Адама Коцика в Клівленді, президентом Союзу українських студентських товариств Америки, президентом світової української студентської організації, очолює спілку української молоді Америки в Клівленді, його призначають головним радником і контролером Українського народного союзу, президентом українсько-американської асоціації адвокатів.

Вже пізніше його обирають президентом комітету допомоги Україні. Члени цих та інших українських структур за кордоном пам'ятали і регулярно відзначали та пошановували під синьо-жовтими знаменами і з тризубами на лацканах піджаків та співом славня «Ще не вмерла» знаменні дати й події в історії Української народної республіки. Це й трагедію Батурина, і переможну битву з москowitzами під Конопопом, проголошення УНР, Акта злуки УНР і ЗУНР, подвиг студентів під Крутами, проголошення Акта відновлення Української держави у Львові 30 червня 1941 року, трагічні три голодомори, влаштовані більшовицькими комісарами на теренах України, та інші дати, про які комуністична влада заборонила навіть згадувати в ріднім краї.

Одночасно Богдан Петрович досліджує та оприлюднює теми концептуальних правових проблем становлення Української держави, верховенства права і незалежності судів та суддів при здійсненні правосуддя, кодексу поведінки суддів. Ці та інші теми стають у нагоді українським законотворцям та практикам-правознавцям після відновлення Незалежності держави. Багато з них відзначають, що пан Богдан має цілісне і чітке бачення судової системи в Україні. Це дуже цінно в контексті судової реформи в нашій державі, що триває ось уже три десятиріччя.

І цілком логічним після такого пройденого шляху є го-пак професора, доктора юридичних наук Богдана Футея на кийвському Хрещатику, який він станцював у святковій ході на честь першої річниці Незалежності України разом зі своїми однодумцями і побратимами В'ячеславом Чорноволом, Михайлом Горинем, Іваном Драчем, Дмитром Павличком, Олександром Ємцем. «Адже з безбаченців, – і сьогодні радіє пан Богдан, – ми перетворилися на синів незалежної держави, з «росіян», «совітів», як нас звали за кордоном, ми тут теж стали українцями...»

Претензії до українських правників

«Це добре, що в Україні реформують судову систему, – мовить він на різних симпозиумах, нарадах, конференціях. – Але не дуже добре, коли навіть у ході таких перетворень чиновники викликають суддів усіх рівнів, у тому числі й Верховного та Конституційного судів, до себе в кабінет, так би мовити, на килим і там їм читають лекції про те, як має виглядати судова незалежність. Це аж ніяк не сприяє верховенству права, незалежності судів і суддів. І я особисто маю претензії до українських правників, які через ці та інші неподобства не критикують представників влади».

Як спеціаліста з конституційного права Богдана Петровича депутати й урядовці включили радником робочої групи з розробки проекту Конституції України після відновлення незалежності та законодавства щодо діяльності Верховної Ради України.

Особливі емоційні спогади в Богдана Петровича про «конституційну ніч» у Верховній Раді України, яка припала якраз на день його народження. Відтоді День Конституції України збігся з його днем народження – і він з родиною та численними гостями щороку відзначає подвійне свято.

Про аспекти відродження Української держави та свою участь у цьому процесі Богдан Петрович розповів у книзі «Становлення правової держави в Україні: 1991–2011 роки». В трьох її випусках відображено його працю в програмах верховенства права, судових конференціях, лекціях в університетах України, Європи, Аргентини, інших держав.

Через відомі нинішні перипетії в Конституційному Суді України Богдана Петровича знову покликали радником у групу експертів. Чесність і добросовісність правознавця не дозволили йому кривити душу. Він із самого початку поставив під сумнів конституційність конкурсу з призначення суддів.

На першому засіданні комісії він акцентував увагу правознавців на відсутності вакантних посад членів суду, які призначаються за квотою президента, і що призначення стануть можливі тоді, коли там звільняться місця. Свої аргументи правник виклав окремою думкою, де згадав і про верховенство права – основу основ американського правосуддя.

Після різкого виступу пана Футея онлайн-трансляцію засідання конкурсної комісії зупинили. А далі засідання комісії вже проходило без пана Футея. Так наша влада ще раз переконливо показала, що вона із суддів навіть найвищого рівня робить не вершителей правосуддя, а прислужників. Реформи ж законодавства мають відбуватися не для задоволення амбіцій політиків.

– Невиконання закону свідчить про його відсутність. І мені залишається незрозумілою, – розмірковує пан Футей, – та сверблячка, коли кожен український президент, коли приходить до влади, прагне внести зміни, доповнення до чинної Конституції держави. За таку практику я б, образно кажучи, бив по руках. Бо це шкідлива практика. Чому б їм не скористатися світовим досвідом? Наприклад американським, коли за 230 років до Основного Закону вне-

сено лише 27 поправок. Ось такою має бути шана до Конституції держави.

Схожу принципівість пан Футей демонстрував не раз. Ще в 2013 році під час роботи міжнародної конференції про Голодомор в Україні на початку тридцятих років з мільйонними жертвами і важкими психологічними наслідками для українського суспільства він виступив за визнання цієї страшної трагедії геноцидом і наголосив на важливості, аби тодішній уряд України наполегливо продовжив в ООН роботу в цьому напрямі. Бо злочин комуністичного режиму проти людства має бути не тільки засуджений, а й покараний.

Цим виступом він підтвердив думки і переконання ще одного українського патріота, останнього голови уряду України в екзилі Івана Самійленка, який про ці ж жахливі речі комуністичного режиму в Союзі доповідав у Конгресі США.

Родинний будинок як штаб-квартира

Узагалі ж із часу проголошення незалежності України затишний і скромний будинок родини Футей став своєрідною штаб-квартирою майже всіх делегацій України в Сполучених Штатах. Щирі, відверті та відкриті дискусії з питань державотворення, національної безпеки, ринкової економіки, приватної власності, судової незалежності і верховенства права, інших важливих проблем побудови могутньої Української держави в цілому мали значний вплив якщо не на всіх, то на переважну більшість гостей цього будинку. А тут проголошували тости урядовці, народні депутати, судді Конституційного і Верховного судів України, науковці.

Задля порад і консультацій сюди, в будинок судді Футей, який з весни до осені потопає в півоніях, ірисах, чорнобривцях та айстрах, де буяє волоський горіх, привезений з українського Прикарпаття, приїжджали всі послы України в США. Ось і нещодавно, за день до нашої зустрічі, з теплим дружнім візитом побувала пані Надзвичайний і Повноважний Посол України в США Оксана Маркарова.

Такі візити пояснюються ще й тим, що дружина пана Богдана Мирослава на прохання тодішнього голови Верховної Ради України Івана Плюща, народного депутата Дмитра Павличка та інших керманічів держави на волонтерських засадах була першим секретарем нашого посольства в США. І на цьому посту трудилася упродовж двадцяти років. Така безоплатна звитяжна праця патріотки відзначена трьома орденами княгині Ольги.

За заслуги перед Українською державою та народом високі відзнаки одержав з рук президентів і Богдан Петрович. Та чи не найбільше він пишається званням «Українець року», яке присвоїли йому майже два десятиліття тому в номінації «Професійна служба» та «Людина року» – нагорода Українського інституту Америки.

За період роботи та громадської діяльності Богдан Петрович спілкувався не тільки з усіма президентами Сполучених Штатів, а й з очільниками незалежної України Леонідом Кравчуком, Леонідом Кучмою, Віктором Ющенком, Петром Порошенко. Про це розповідають численні світлини на стінах будинку.

У затишних кімнатах ошатного будиночка родини Футей усе нагадує про таку далеку і таку близьку та рідну Україну. Тут і прибрані барвистими рушниками вишиті й малювані в українському стилі ікони, набори писанок, декоративні інкрустовані тарелі, різьблені шкатулки. Поруч з цим багатством – символічні гетьманські булави. Їх дарували пану професору не тільки друзі й знайомі, а й студенти.

Саме спудеї знаменитої Могилянки, до заснування

Пан Богдан із дружиною Мирославою біля родинної ікони Ангела-охоронця. Фото Миколи ГРИНЬ

якої колись доклав руку славетний Іван Мазепа, при врученні на знак подяки за науку символу влади, мужності, мудрості й лідерства назвали Богдана Петровича гетьманом правознавства та правосуддя.

Як американського, так, безумовно, й українського, яке він, використовуючи свій багатогранний досвід, разом з одnodумцями ставив і продовжує підтримувати та розбудовувати на шляху розвитку і вдосконалення. Бо правосуддя є справою розуму і совісті. І ці риси притаманні пану Футею протягом усього життєвого шляху.

У руках американського судді з глибоким українським корінням свого родоводу Богдана Футей, котрий і сьогодні є заступником голови найпотужнішої організації українців світу – Українського конгресового комітету – і який усе життя вболіває, аби Україна була незалежною демократичною державою, а на судову гілку влади не чинився тиск двох інших, ця важлива ознака військової влади у козацькому війську символізує ще й боротьбу за державність праматері України, незалежність у ній судової влади і верховенство права на її теренах.

Тут є ще над чим працювати і над чим замислитись, щоб допомогти колегам-правникам з України удосконалити законодавчий процес і повернути їй той шанс, коли вона не використала настанови гетьмана Пилипа Орлика для побудови справжньої демократичної держави і не стала дороговказом у цій справі не тільки для європейських держав, а й для Америки.

Микола ГРИНЬ,
член Національної спілки журналістів України

Київ – Вашингтон

«Україна молода»